

Stapel maakt een vriend. Hij stuurt een e-mail aan de Tilburgse schrijver Anton Dautzenberg, onder meer bekend van zijn fake-interviews en tijdelijke aansluiting bij pedofielenvereniging Martijn - een daad voor de vrijheid van verlangen.

„Ik ben op zoek naar mensen die me kunnen helpen op een nieuwe, creatieve manier naar mezelf en de wereld te leren kijken”, mailt Stapel aan Dautzenberg. „Ik snap het natuurlijk ook wanneer je niets met mij te maken wilt hebben. Ik heb daar zelf ook veel last van.”

Ze spreken af in stadscafé Meesters en zakken door in Weemoed. Stapel komt uit Oegstgeest en is een oud-corpsbal, Dautzenberg een verlegen arbeiderszoon uit Heerlen. Maar ze vinden elkaar in hun stigma's, hun melancholie en hun rijke verbeelding. Ze beginnen aan een brievenroman en een theatervoorstelling onder de noemer *De Fictiefabriek*.

Stapel overweegt fraude-expert te worden. „Ik ken de verlangens, de verleidingen. Ik weet ook hoe je het zou kunnen voorkomen.” Hij maakt afspraken met de forensische diensten van accountants KPMG en Grant Thornton, vertelt hij. „Geweldige gesprekken. Ze zeiden: ach joh Diederik, wat jij hebt gedaan, dat is zo menselijk, dat gebeurt zo vaak.” Het levert nog geen werk op.

The New York Times publiceert het eerste grote interview met Stapel, zijn familie en oud-collega's. Naar Nederlandse media blijft Stapel terughoudend. Hij wacht op uitsluitsel over de aangiften van de universiteiten van Tilburg en Groningen wegens valsheid in geschrifte en oplichting. Hij heeft wel contact met journalisten, polst ze en wijst op tekortkomingen van de onderzoekscommissies. Stapel vindt de berichtgeving eenzijdig en ongenueanceerd. Hij is argwanend en vindt het moeilijk om journalisten te vertrouwen.

Mei

Het Openbaar Ministerie wil schikken. Er is geen misbruik van subsidiegelden geconstateerd. Wel krijgt Stapel een taakstraf van 120 uur voor het „vervalsen van datasets”.

Hij is, voor zover bekend, de eerste wetenschapsfraudeur die strafrechtelijk wordt aangepakt. Stapel is er ambivalent over. Hij is direct ontslagen, heeft bekend, meegewerkt aan de onderzoeken en hij heeft zelf zijn doctorstitel ingeleverd, benadrukt hij. „Het vermoeden is dat het Openbaar Ministerie vooral iets stevigs moest doen gegeven de publieke aandacht voor de zaak. De media hebben er wel iets buitenproportioneels van gemaakt, vind ik.”

Juni

Columniste Rosanne Hertzberger schrijft in *NRC Handelsblad* een harde column over Stapel. Ze had hem op een boekpresentatie van haar man gezien. Hertzberger noemt hem „de Robert M. van de wetenschap”. Ze verbaast zich erover dat niemand tegen hem schreeuwt, hem laat struikelen of bier in zijn gezicht gooit.

„Als columnisten als 'Hetzberger', Holman of Van 't Hek - of hoe ze ook heten -

vinden dat ik mijn bek moet houden en tien jaar lang niets van me moet laten horen: oké, doe ik graag. Laat mij in de luwte. Maar koop dan wel mijn huis. Of de helft. Dan hoor je van mij niets meer. Nu moet ik mijn economische meerwaarde vinden. Ik wil weer werken!”

Schrijver Tommy Wieringa noemt Hertzberger in regionale kranten op zijn beurt de „Mien Dobbelsteen van de columnistiek”. Wieringa gaat samen met Stapel eten in Hotel de Goudfazant in Amsterdam. Het fascineert de schrijver dat Stapel van de wetenschap een „bepaald soort literatuur” heeft gemaakt. „Je zou kunnen zeggen: hij heeft het verkeerde vak gekozen”, schrijft Wieringa.

Juli

De familie Stapel past op het huis van vrienden in het Spaanse Girona. Er is een zwembad. Stapel leest Amerikaanse klassiekers. „Fitzgerald, Hemingway, Faulkner en mijn grote held Truman Capote.”

Augustus

Relaties ontvangen een e-mail van Stapel. *Een stip op de horizon* is de titel. De schaam-

Als ze vinden dat ik mijn bek moet houden: oké, doe ik graag. Laat mij in de luwte. Maar koop dan wel mijn huis. Dan hoor je van mij niets meer

te en wroeging hebben een plek gekregen, schrijft hij. Hij wil met „nieuwe energie, lef en daadkracht” verder. Op zijn nieuwe website biedt hij zich aan als psychologisch manuskript-van-alles. Zo kun je hem boeken voor 'zinritten' als „mee- en tegensprekend chauffeur”, desgewenst in Stapels Subaru.

Met een paar promovendi heeft hij nog contact, zegt hij. „Anderen zeiden: nee, ik ga liever dood met mijn leven. Ik heb ze allemaal geschreven: mijn deur staat open.”

September

„Er is weer een nieuwe”, hoort Stapel van zijn vrouw. Ze bedoelt Mart Bax, oud-hoogleraar politieke antropologie. Bax blijkt minstens 64 artikelen verzonden te hebben. Stapel zegt er niet veel over. Hij wenst Bax het beste. Maar hij vindt het wel „gewoon heel zuur” dat Bax hoogleraar mag blijven. „Bax is over een paar weken voorbij, maar Stapel blijft. Dat is mijn lot.”

In zijn dagboeken schrijft hij met verbaazing over Lance Armstrong: ook een oplichter, maar wel een rijke en nog steeds een groot wielrenner. En Bram Moszkowicz, die geen advocaat meer mag zijn, maar wel juridisch adviseur wordt.

De Libor-affaire van de Rabobank, die voor 774 miljoen euro wordt afgekocht, fascineert Stapel. „Ik heb onderzoeksgege-

vens bedacht in een veld waar niemand wat van hoort. Maar deze mensen hebben gewoon letterlijk de rente verzonnen.”

De wetenschap is onze nieuwe religie, een huis voor de elite, zegt Stapel. Wetenschapsfraude is daarom zo'n grote zonde, denkt hij. Op verzoek schrijft hij voor de Belgische krant *De Morgen* een kritisch stuk over de „publicatiedruk, bureaucratie, meetfetisjisme” in de universitaire wereld. Hij is blij verrast over de inhoudelijke reacties van Belgische lezers.

Oktober

Stapel heeft zijn eerste betaalde lezingen gegeven, vertelt hij. Bij de HSMAI, de beroepsvereniging voor de 'gastvrijheidsbranche', ging het over vooroordelen en stereotypen. Tijdens de Dutch Design Week in Eindhoven heeft hij gesproken over verbeelding. Zijn vader heeft hem gevraagd voor een praatje op de Rotary Club, over vallen en opstaan. „Hij wil graag laten zien dat het goed met me gaat.”

De depressie is min of meer voorbij, denkt Stapel. Zijn therapeut zag hij eerst wekelijks, nu eens per maand. Stapel omschrijft zichzelf als zondagskind, de therapie ging lange tijd over leren verdragen. Hij geeft elke dag een cijfer. Het zijn niet alleen tweeën meer. „Mensen om me heen maken zich geen zorgen meer dat ik morgen aan een boom hang. Dat deden ze wel.”

Hij is iets over de helft van zijn taakstraf. Van de reclassering mocht Stapel kiezen: werken in een bejaardentehuis of op een begraafplaats. „Lekker buiten, tussen de doden.” Stapel moet bladeren opruimen, prullenbakken legen en oude graven ruimen. „Ik heb ontdekt dat ik daar niet bang voor ben, dat ik zonder moeite een schedel opgraaf.” Guitig laat hij foto's op zijn telefoon zien van beenderen en een kunstgebit.

Hij werkt meestal op een katholieke begraafplaats met oude praalgraven van industriëlen. „Met andere 'boeven', mannen van wie de meesten hebben gezeten”, zegt hij. „Verslaafden, dealers, kluisenkrakers.”

„Ze snappen er niets van. Goh, wat vervelend voor je, zeggen ze dan. Ik mag wel hopen dat je er iets aan hebt overgehouden, dat je binnen bent? Ik zeg nee, ik heb er niets aan overgehouden. Ja, koppijn.”

„Het is heel leerzaam. Maar het is ook gewoon kutwerk, gewoon straf. Ik word goed begeleid. Er is pauze om elf uur, om half een en om drie uur. Soms gaan ze naar de snackbar, frikadellen halen. En als je taakstraf erop zit, moet je trakteren, hè. Worstbroodjes of Bossche bollen. Of op zijn Tilburgs: *sjkladebollen*. Vaak worden adressen en telefoonnummers uitgewisseld. Mochten ze ooit nog wat van elkaar nodig hebben, weet je wel.”

November

Stapel is bloednervus. Hij mag de jaarlijkse 'Preek van de leek' in de Amsterdamse Singelkerk aftrappen. 'Preek van de loser' heeft de organisatie het achteraf genoemd - heel blij is hij daar niet mee. Stapels komst is op internet fel bekritiseerd. De organisatie heeft in *nrc.next* gereageerd met een opiniestuk: „Geef Diederik Stapel een tweede kans”.

Het daklozenkoor De Straatklinders

zingt liederen, Dautzenberg leest een gedicht voor zijn vriend Stapel voor: „En nu lig je hier, met je geschoren hoofd, te wachten op de dood... Alleen de slechtste vijf minuten van je leven tellen nog mee.”

Op zijn goudkleurige Nikes betreedt Stapel de kansel. Hij begint met het Bijbelverhaal over de genezing in het bad van Bethesda. Hij verbindt zijn eigen verhaal met de thema's blindheid, genezing en samen-zijn. Dit kan Stapel goed, hij lijkt ineens zelfverzekerd.

Er is applaus, witbrood en wijn. Er zijn mensen die met Stapel willen praten. Het

was louterend, zegt zijn vrouw ontroerd. Ze zag hem al liggen in een kist. Nu zijn ze in een kerk, maar niet voor zijn uitvaart.

Zingeving en spiritualiteit zijn belangrijk geworden voor Stapel, zegt hij. Met zijn burens is hij dit jaar naar een dienst geweest. Hij heeft gepraat met een minnebroeder, een oude Franciscan, over zonde en het Griekse *hamartia*, je doel missen. Vroeger was Stapel tegen geloven, nu ziet hij het nut ervan. „Ik was anti-theïst, nu atheïst. Ik geloof dat geloven goed is voor je psychologische immuunsysteem.”

December

Er verschijnen wat meer stipjes op de horizon. Een zakenvrouw wil Stapel boeken voor zijn eerste betaalde zinrit, zegt hij. Volgend najaar komt zijn brievenroman met Dautzenberg uit. Later hoopt hij een boek over zijn depressie te publiceren. Een subsidieaanvraag voor de voorstelling *De Fictiefabriek* is afgewezen, maar het productiebedrijf polst de interesse bij theaters. Zijn taakstraf van 120 uur zit erop, zegt Stapel. Hij heeft de jongens getrakteerd: „Sjkladebollen.”

CV

Diederik Stapel

Diederik Stapel (Oegstgeest, 1966) was hoogleraar sociale psychologie en decaan aan de Tilburg University toen zijn jarenlange fraude in 2011 bekend werd.

Stapel wilde eerst acteur worden, maar ging psychologie en communicatiewetenschap studeren. Hij won 3 internationale onderzoeksprijzen.

In 2011 werd Stapel breder bekend met valse onderzoeken naar 'rommel en discriminatie en 'vlees eten en hufferigheid'. Voor die tijd haalde hij met zijn onderzoeken zelden de media.

FOTO: ANDREAS TERLAAK

„Op een gegeven moment moet je opstaan. Ik laat me niet kapotslaan. Dat doe ik gewoon niet.”

